

Obrana krížových výprav

16. augusta 2019 ✚ **História** ✚ **Rozhovory**

„Moja kniha chce v prvom rade povzbudiť k reflexii a vyvolať u čitateľov akúsi „historickú ostrážitosť“. Robím to tak, že vyvraciam niektoré najrozšírenejšie klamstvá a mýty súvisiace s témou krížových výprav“ – hovorí Bartosz Ćwir, autor knihy **Obrana krížových výprav**, ktorú vydalo vydavateľstvo Prohibita vo Varšave.

Zdroj: commons.wikimedia.com

Odkiaľ sa vzal u Vás záujem o krížové výpravy a ako došlo k tomu, že v tejto záplave intelektuálnej nepoctivosti, o ktorej píšete v knihe, ste napokon dospeli k záveru, že fakty sú úplne odlišné od toho, čo sa bežne servíruje verejnosti?

Je naozaj ťažké uviesť konkrétny okamih, kedy som sa začal zaujímať o krížové výpravy. Každopádne som dosť zaujímavý prípad, pretože kedysi aj som patril k „progresívnemu“ prúdu, ktorý sa na krížové výpravy díval veľmi kriticky – kedysi som písal prózu a presne si pamätám, že text, ktorý o koncile v Clermonte (ktorý inicioval prvú ozbrojenú púť do Svätej zeme) vyšiel z môjho pera, ho vylíčil vo veľmi temných farbách. Sám neviem, kedy presne vo mne nastala zmena. Ba ešte keď som začal písať *Obranu krížových výprav*, nebol som si istý, či idem správnym smerom. Čoskoro som si však uvedomil, že všetky hanebnosti križiakov sú spravidla prezentované v maximálne kondenzovanej podobe – čiže všetky negatívne prípady sú zhromaždené a prezentované súčasne na jednom mieste, hoci k nim v skutočnosti dochádzalo v priebehu dlhých storočí.

Celá moja kniha je vlastne opisom konfrontácie medzi pohľadom priemerného príjemcu na jednej strane a na druhej strane historickými záznamami o krížových výpravách, ktoré existujú v textoch kultúry i vo vedeckých prácach. Napríklad opakovane sa tvrdilo, že vraj žiaden moslim nevyviazol živý z jeruzalemských jatiek (s výnimkou správcu Jeruzalema, ktorý pre seba dohodol bezpečný prechod za hradby obliehaného mesta). Pritom zo správy anonymného rytiera, ktorá sa zachovala do dnešného dňa, možno vyvodiť trochu odlišné závery. Čudoval som sa, prečo v prácach seriózných historikov (Runcimana či Mayera) chýba v tomto ohľade podrobná analýza prameňov, aby čitateľ nezostal na pochybách.

Vyššie opísaný problém je naozaj zložitý, pretože v skutočnosti je ťažké dospieť k úplnej pravde o takej vzdialenej minulosti. Trochu inak vyzerá situácia so Saladinom a s jeho údajným milosrdenstvom voči kresťanom brániacim Jeruzalem v roku 1187. Arabské zdroje tu hovoria úplne jednoznačne, že odísť mohli

iba tí, ktorí mohli za seba zaplatiť. Prakticky do zajatia padli tisíce zajatcov – vrátane žien, ktoré sa dostali do háremov. Znie to tvrdo a myslím si, že väčšina z nich by uprednostnila smrť.

Komu adresujete svoju knihu - tým, ktorí nevedia nič o krížových výpravách, alebo skôr tým, ktorí už majú vytvorený názor a sú presvedčení, že kresťania by sa mali za výpravy hanbiť a ospravedlňovať sa za ne?

Je to otázka pravdepodobne ešte ťažšia ako tá predchádzajúca. Otázka krížových výprav je veľmi zložitá, vyplývajúca z veľkého časového rozpätia (križiacke hnutie existovalo niekoľko storočí), ako aj z tematickej šírky (zbiehajú sa tu otázky z oblasti politiky, teológie či kultúry). Je ťažké napísať knihu, ktorá osloví ľudí, ktorí sa o túto tému vôbec nezaujímajú. Napriek tomu som veľa otázok zjednodušil a snažil som sa písať jasným jazykom, aby aj čitatelia bez historických vedomostí sa mohli z tejto knihy dozvedieť niečo zaujímavé. Tých, ktorí hovoria, že by sme sa mali ospravedlňovať za krížové výpravy, je ťažké presvedčiť, pretože spravidla odmietajú akýkoľvek pokus o komunikáciu v tejto veci. Na druhej strane budem veľmi rád, ak moja kniha natrafí na čitateľa s otvorenejšou myslou, ktorý dokáže trochu zmeniť svoj spôsob myslenia.

Môžem povedať, že nemám v úmysle nútiť ľudí, aby prijali môj názor – chcem skôr presvedčiť publikum, aby rozmýšľalo. Ako som už uviedol vyššie, *Obrana krížových výprav*, je predovšetkým prezentáciou mojich pochybností, ktoré povstali pri stretnutí sa s kultúrnymi dielami či vedeckými prácami o krížových výpravách. Uvediem príklad: opisujem dobytie Konštantínopolu v roku 1204, ale neskúšam predstaviť túto udalosť ako slávny čin, ale poukazujem na skutočnosť, že Byzancia si sama pripravila taký osud.

Konštantínopol bol olúpený okrem iného o poklady, ktorých sa Byzantínci zmocnili v Ríme pred šesťsto rokmi! Okrem toho sa križiaci podujali bojovať proti Byzantskej ríši na žiadosť iného Byzantínca; kandidáta na trón, kto sa proklamoval ako právoplatný cisár.

Nechcem vytvárať čiernobiely príbeh, kde na jednej strane máme dobrých a šlachetných a na druhej strane zlých a podlých. Problém je, že v prípade štvrtej krížovej výpravy, ktorá sa skončila pádom Konštantínopolu, je Byzancia vnímaná ako obeť. Východorímska ríša je často vnímaná v superlatívoch – nádhera, krásne chrámy; klenot v korune kresťanského sveta. Pritom na cisárskom dvore vraždy neboli ničím výnimočným, obyvatelia boli gniavení vysokými daňami (vyberanými vojenskou správou) a boli tam znásilnené aj maloleté dcéry francúzskych kráľov.

Nechcem teda čitateľom vnucovať nejaký hotový obraz krížových výprav, ale radšej by som chcel, aby moja kniha im poskytla jednoducho trochu širší pohľad na tento jav a celkovo na dejiny. Chcem osloviť každého čitateľa, ktorý pri čítaní rád premýšľa.

Vaša kniha je napísaná dosť novinárskym štýlom. Uprednostnili ste takýto štýl pred vedeckou prácou úmyselne? Alebo ste sa týmto spôsobom chceli dostať k širšiemu publiku?

Voľba takého štýlu je samozrejme úmyselná, za čo som niekedy kritizovaný, hoci si nemyslím, že by som v tomto prípade urobil chybu. Ako som už spomenul, moja kniha má v prvom rade podnietiť reflexiu a vzbudiť u čitateľov akúsi „historickú ostražitosť“. Robím to, samozrejme, vyvracaním niektorých bežných klamstiev a mýtov súvisiacich s témou krížových výprav. Ide o to, že úlohou vedy je dopátrať sa pravdy, a nie viesť k reflexii či ovplyvňovať verejnú mienku pomocou farebného jazyka alebo odvolávaním sa na kultúrne texty. Tieto funkcie plní žurnalistika. Preto sa domnievam, že písanie vedeckých prác za účelom formovania

verejnej mienky, je jednoducho prekročením kompetencií vedca. Hranice medzi rôznymi formami komunikácie sú, samozrejme, niekedy zastreté, pretože aj publicisti sa môžu usilovať o objavenie pravdy a aj ich knihy môžu mať preto vedecký charakter. Pre mňa je však takáto kombinácia veľmi riskantná a niekedy má dokonca aj formu svojskej grotesky. Príklad? Niektoré knihy Jana Tomasza Grossa, ktoré sú považované za vedecké, majú čisto novinársky charakter (napr. kniha „Susedia“ získala literárnu cenu Nike, ktorá sa udeľuje predovšetkým beletristike).

Úlohou vedy je dopátrať sa pravdy, zatiaľ čo publicistika má formovať verejnú mienku. Z vyššie uvedených dôvodov je veda písaná pre pomerne úzku skupinu záujemcov (hlavne iných vedcov) a tento kruh neprekračuje. Používanie faktického jazyka, zameranie sa na podrobnosti a často veľkosť týchto publikácií prakticky znemožňuje, aby sa dostali k priemernému čitateľovi. Majme pritom na pamäti, že hrúbka publikácie často súvisí aj s jej cenou, čo môže byť tiež prekážkou pri oslovovaní širšieho publika.

Moja kniha je presne taká, akú som chcel. Relatívne malá, lacná, napísaná (dúfam) jazykom, ktorý upúta pozornosť. Zameral som sa na predstavenie podstaty veci, a tak som všetky opisy bitiek, veľkosti armád a zložitých teologických otázok spracoval veľmi všeobecne. Keď ide o vyvrátenie mýtov o krížových výpravách, nie je také dôležité, koľko rytierov mal pod sebou Šimon z Montfortu pri obliehaní Toulouse.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Na záver sa Vás opýtam, ktorá z krížových výprav, ktoré sa nakoniec skončili porážkou, považujete za najväčší úspech? A čo podľa Vás rozhodlo o porážke?

Otázka z mojej strany znie: čo rozumieme pod porážkou? Vo svojej knihe trochu mením pohľad na cieľ krížových výprav, čo automaticky mení aj pohľad na pojmy „úspech a neúspech“. Argumentujem tým, že cieľom krížových výprav bola obrana kresťanstva, nie obsadenie Svätej zeme, obrana Jeruzalema, ani znovuzískanie dôležitých miest kultu pre kresťanov. Všetko vyplýva z globálnejšieho pohľadu na ozbrojené púte i vnímanie významu hoci aj Pyrenejského polostrova. Križiacke výpravy sa zvyčajne spájajú iba s Jeruzalemom, a pritom veľmi dôležité udalosti v boji za obranu kresťanstva sa odohrali na území dnešného Španielska a Portugalska.

Prvý príklad: Druhá krížová výprava do Svätej zeme oficiálne skončila úplnou porážkou. Križiaci nakoniec obklúčili Damask, ktorý bol predtým pomerne priateľský k Jeruzalemskému kráľovstvu. Nakoniec, nie že sa nepodarilo zmocniť sa mesta, ale ono padlo do rúk Nur ad-Dinovi – v tom čase najväčšiemu nepriateľovi križiakov. Problém bol v tom, že časť krížovej výpravy šla inou cestou ako jadro latinských jednotiek – Angličania, Flámi, ako aj predstavitelia iných národov chceli vstúpiť do Svätej zeme cez Stredozemné more, ale za týmto účelom museli oboplávať Pyrenejský polostrov. Počas cesty boli prehovorení, aby sa zúčastnili na reconquiste Pyrenejského polostrova a práve vďaka ich pomoci bol Lisabon vytrhnutý z rúk moslimov.

Porážka či úspech? Ako to posúdiť? Nie je to také jednoduché.

Ďalším problémom bol fakt, že takmer žiadna výprava nemala na svojom začiatku nijaký konkrétny cieľ. Výnimkou môže byť výprava na Barbastro v roku 1084 alebo prvá krížová výprava do Svätej zeme ukončená v roku 1099 dobytím Jeruzalema, hoci v prípade tej poslednej neexistuje absolútna istota (spočiatku nebol Jeruzalem označovaný ako cieľ výpravy). Križiacke výpravy boli často reakciou na niektoré konkrétne udalosti (napr. Tretia krížová výprava do Svätej zeme bola reakciou na pád Jeruzalema v roku 1187). Konkrétne plány sa zvyčajne začali rysovať na mieste, čo neraz skončilo voľbou nesprávneho cieľa (napr. spomínaný Damask počas Druhej krížovej výpravy).

Ale ak by som chcel poukázať na konkrétnu výpravu, myslím si, že by to bola Štvrtá krížová výprava do Svätej zeme, ktorá sa skončila dobytím Konštantínopolu. A nejde vôbec o samotnú Byzanciu – cisárstvo padlo. Problém je v tom, že križiaci sa nabalili pri plienení hlavného mesta a už nemali chuť ísť ďalej a bojovať vo Svätej zemi. Možno, keby sa nejakým spôsobom podarilo prinútiť križiakov, aby ďalej bojovali...

Ďakujem za rozhovor.

Rozprával sa Paweł Buczkowski.

Bartosz Ćwir (narodený 1992) je historik, absolvent Katolíckej univerzity v Lubline, autor knihy „Obrana krížových výprav“, ktorú vydalo varšavské vydavateľstvo Prohibita.

Prevzaté z PCh24.pl

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/obrana-krizovych-vyprav/>